

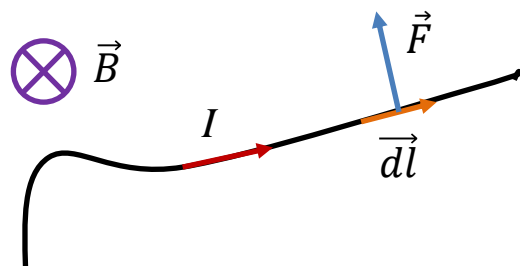
**20 въпрос. Действие на магнитното поле върху проводник с ток.
Сила на Ампер. Действие на магнитното поле върху движещ се
електричен заряд. Сила на Лоренц.**

Знаем, че проводник, по който тече електричен ток, създава в пространството около себе си магнитно поле. Ако такъв проводник се постави във външно магнитно поле, вектора на индукцията на създаденото от проводника собствено магнитно поле ще се сумира с вектора на индукцията на външното поле. В резултат от взаимодействието между двете магнитни полета върху проводника ще действа определена сила. Това е друг аспект от връзката между електричните и магнитните явления – магнитното поле действа с определена сила на проводник, по който тече ток, поставен в полето.

Математически тази сила, наречена **сила на Ампер** се дава с израза

$$d\vec{F} = I(d\vec{l} \times \vec{B})$$

където $\vec{F}$ е силата, с която магнитно поле с индукция $\vec{B}$ действа върху безкрайно малкият елемент $d\vec{l}$ от проводник, по който тече ток с големина I .

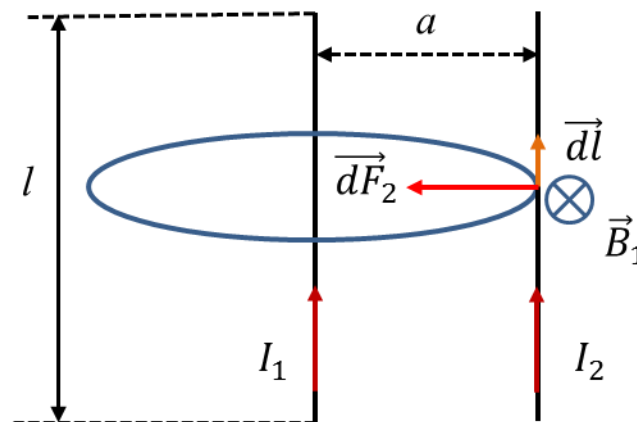
Посоката на силата се определя по правилото за векторното произведение.

Големината на силата се дава чрез

$$dF = IBdl\sin\alpha$$

където α е ъгълът между векторите $d\vec{l}$ и $\vec{B}$.

Силата $\vec{F}$, с която магнитното поле ще действа върху целия проводник се намира чрез интегриране по дължината на проводника. Като пример ще разгледаме силите, с които си взаимодействат два успоредни проводника, по които текат токове I_1 и I_2 , съответно. Приемаме, че проводниците имат еднаква дължина l , която е много по-голяма от разстоянието a между тях и токовете имат една и съща посока.

Индукцията на магнитното поле, създавано от първия проводник на разстояние a от него се определя чрез

$$B_1 = \frac{\mu_0 I}{2\pi a}$$

На произволен елемент $d\vec{l}$ от втория проводник ще действа сила

$$d\vec{F}_2 = I_2 (d\vec{l} \times \vec{B}_1)$$

с големина

$$dF_2 = I_2 dl B_1$$

Тук сме използвали, че ъгълът α между векторите $d\vec{l}$ и $\vec{B}$ е 90° – в мястото, където е разположен елемента $d\vec{l}$, векторът на индукцията $\vec{B}$ има посока от нас към равнината на чертежа.

Заместваме израза за B_1 и получаваме

$$dF_2 = \frac{\mu_0 I_1 I_2 dl}{2\pi a}$$

Интегрираме по дължината на проводника

$$F_2 = \int dF_2 = \frac{\mu_0 I_1 I_2}{2\pi a} \int_0^l dl = \frac{\mu_0 I_1 I_2}{2\pi a} l$$

Този изразът определя големината на силата F_2 , с която магнитното поле, създадено от първия проводник, действа върху втория. Аналогично се получава, че големината на силата F_1 , с която магнитното поле, създадено от втория проводник, действа върху първия е

$$F_1 = \frac{\mu_0 I_1 I_2}{2\pi a} l = F_2$$

като посоката ѝ е противоположна на тази на $d\vec{F}_2$. Следователно двата проводника ще се привличат.

Може да се покаже, че ако посоките на токовете в двата проводника са в противоположни посоки, двата проводника ще се отблъскват.

Покажахме, че когато по проводник, по който тече електричен ток, е поставен във външно магнитно поле, то му действа определена сила. Но електричният ток е насочено движение на заряди. Следователно можем да направим извода, че магнитното поле ще действа с определена сила и на отделни електрични заряди, които са в движение. Силата $\vec{F}_M$, с която магнитно поле с индукция $\vec{B}$ действа върху заряд q , движещ се със скорост $\vec{v}$ се дава чрез

$$\vec{F}_M = q(\vec{v} \times \vec{B})$$

Посоката на силата се определя от векторното произведение като за положителни заряди посоката на $\vec{F}_M$ съвпада с посоката на вектора $(\vec{v} \times \vec{B})$. За отрицателни заряди посоката на $\vec{F}_M$ е противоположна на посоката на вектора $(\vec{v} \times \vec{B})$.

Големината на силата е

$$F_M = qvB \sin \alpha$$

където α е ъгълът между векторите $\vec{v}$ и $\vec{B}$.

Ще подчертаем, че магнитното поле действа само на движещи се заряди. Ако заряда е в покой ($\vec{v} = 0$) силата е равна на нула.

Разглеждаме област от пространството, в която съществуват едновременно електрично поле с интензитет $\vec{E}$ и магнитно поле с индукция $\vec{B}$. Ако заредена частица с заряд q , движеща се със скорост $\vec{v}$ навлезе в тази област, ще ѝ действат и електрична $\vec{F}_{\text{ел}}$ и магнитна $\vec{F}_{\text{м}}$ сили. Резултантната сила $\vec{F}$ се нарича *сила на Лоренц* и се дава чрез

$$\vec{F} = \vec{F}_{\text{ел}} + \vec{F}_{\text{м}} = q(\vec{E} + \vec{v} \times \vec{B})$$

Пример 1: На колко е равна индукцията на магнитно поле, в което на прав проводник с дължина 4 cm действа сила 40 mN? По проводника тече ток с големина 20 A.

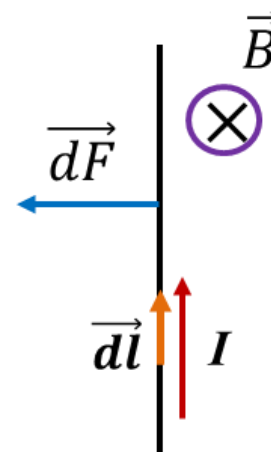
Дадено: $l = 4 \text{ cm} = 0,04 \text{ m}$, $F = 40 \text{ mN} = 40 \times 10^{-3} \text{ N}$, $I = 20 \text{ A}$

$B = ?$

Решение: $dF = IBdl \sin\alpha$

$$F = \int dF = IB \int_0^l dl = IBl$$

$$B = \frac{F}{Il} = \frac{40 \times 10^{-3}}{20 \times 0,04} = 0,05 \text{ T}$$

Пример 2: На колко е равна силата, с която се привличат два успоредни проводника с дължини по 1 m, намиращи се на разстояние 2 m един от друг, ако по проводниците текат токове с големина 5 A и 2 A?

Дадено: $l = 1 \text{ m}$, $a = 2 \text{ m}$, $I_1 = 5 \text{ A}$, $I_2 = 2 \text{ A}$

$F_1 = ?$

Решение:

$$F_1 = \frac{\mu_0 I_1 I_2}{2\pi a} l = \frac{4 \times \pi \times 10^{-7} \times 5 \times 2}{2 \times \pi \times 2} \times 1 = 10 \times 10^{-7} = 1 \times 10^{-6} \text{ N}$$

Пример 3: Заряд с големина 0,5 C се движи в магнитно поле с индукция 0,3 T със скорост 6 m/s. Каква сила ще действа на заряда, ако векторът на скоростта му сключва ъгъл 30° с вектора на магнитната индукция?

Дадено: $q = 0,5 \text{ C}$, $B = 0,3 \text{ T}$, $v = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, $\alpha = 30^\circ$

$F = ?$

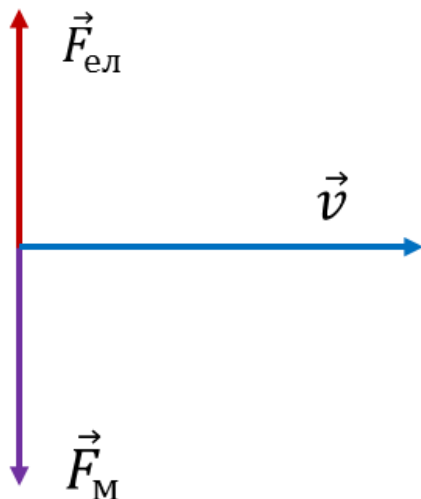
Решение: $F = qvB \sin \alpha = 0,5 \times 6 \times 0,3 \times 0,5 = 0,45 \text{ N}$

Пример 4: Хомогенни електрично поле с интензитет 3 kV/m и магнитно поле с индукция 3 mT са разположени взаимно перпендикулярно. С каква скорост трябва да се движи електрон така, че движението му да бъде равномерно праволинейно?

Дадено:

Решение: $\vec{F} = \vec{F}_{\text{ел}} + \vec{F}_{\text{м}} = q(\vec{E} + \vec{v} \times \vec{B})$

При равномерно праволинейно движение $\vec{a} = 0 \Rightarrow \vec{F} = m\vec{a} = 0$

$$q\vec{E} = -q(\vec{v} \times \vec{B}) \Rightarrow \vec{E} = -(\vec{v} \times \vec{B})$$

За да се движи електронът с постоянна скорост ъглите между $\vec{v}$ и $\vec{B}$ и между $\vec{v}$ и $\vec{E}$ трябва да бъдат 90° .

$$|\vec{E}| = |\vec{v} \times \vec{B}| \Rightarrow E = vB \sin\alpha$$

$$\Rightarrow v = \frac{E}{B} = \frac{3 \times 10^3}{3 \times 10^{-3}} = 1 \times 10^6 \text{ m/s}$$